

ІДЕЯ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

У статті аналізується символізм ідеї соборності та її втілення у минулому і сьогоденні України. Застосовано порівняльний, історико-хронологічний, ретроспективний методи, які дозволили здійснити комплексне вивчення й узагальнити знання про досліджуваний феномен. Ідея соборності – це один із засадничих принципів українського державотворення, її сутність полягає у часопросторовій єдності українських етнічних земель, згуртованості українців навколо Української національної ідеї, цілісності української політичної нації та нерозривності історико-цивілізаційного розвитку України й українців. Ідея соборності України та її втілення у життя пройшли довгий і тернистий шлях. Так, у IX–XIV ст., особливо у добу Київської Русі-України починає зароджуватися і формуватися ідея соборності українських етнічних земель. У XV–XVIII ст. ідея соборності України набуває нового звучання й символізму. Незважаючи на бездержавний і колоніальний статус України у XIX ст., українці не лише змогли зберегти свій етнокультурний і націєтворчий потенціал, а й на початку XX ст. розпочали соціальну революцію та національно-визвольну боротьбу. Одним із визначальних досягнень цього всеукраїнського державотворчого і націєтворчого здвижу став Універсал Директорії про об'єднання УНР та ЗУНР (Акт Злуки) від 22 січня 1919 р. Попри дошкульну поразку, українська нація не зневірилася у своїй найголовнішій державотворчій меті – Українській національній ідеї, і, нарешті, 1991 р. відновила Українську державність і соборність.

Ключові слова: Україна, українці, соборність, державність, Українська революція 1917–1921 рр.

22 січня 2017 р. на веб-сайті офіційного Інтернет-представництва Президента України П. Порошенка оприлюднений указ № 17/2016 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років». У ньому зазначалося: «З метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, творців національної державності, тисячолітньої історії державотворення нашого народу, визнання історичного значення подій, пов'язаних із визвольною боротьбою початку XX ст. та утвердженням української державності у формі Української Народної Республіки, Української Держави і Західноукраїнської Народної Республіки, їх значення для відновлення Україною незалежності у 1991 році, утвердження історичної єдності земель, консолідації суспільства, зміцнення міжнародного авторитету України та у зв'язку зі 100-річчям подій Української революції 1917–1921 років постановляю: 1. Проголосити 2017 рік Роком Української революції 1917–1921 років. 2. Визначити вшанування подій та видатних учасників Української революції 1917–1921 років одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017–2021 роки» [8].

Одним із визначних здобутків Української революції початку XX ст. (Національно-визвольних змагань українського народу 1917–

1921 рр.) стала спроба реалізації віковичних прагнень українців: відновлення соборної державності та возз'єднання розкряної імперськими кордонами української етнічної спільноти в єдину націю «від Сяну до Дону».

Ідея соборності – це один із засадничих принципів українського державотворення, а його символізм полягає у часопросторовій єдності Терену (соборність українських етнічних земель); неподільності Істини (соборність Української національної ідеї); цілісності Буття (соборність української державності); згуртованості Духу (соборність української духовної і матеріальної культури) і самотності Слова (соборність рідної мови).

Актуальність вивчення заявленої нами тематики полягає у тому, що, аналізуючи символізм ідеї соборності та її втілення у минулому і сьогоденні України в українознавчому вимірі, ми не тільки намагаємося досягнути важливі події минулого Батьківщини, а й докладаємо чималих зусиль, щоби переосмислити їх з висоти сьогодення та надбань, втрат і перспектив України. Попри значну кількість напрацювань, присвячених цій проблематиці, на нашу думку, недостатньо досліджень, у яких комплексно вивчається соборність і державність України як важливий фактор вітчизняного державотворення.

Об'єктом дослідження є Україна й українці в їх поступальному часопросторовому роз-

витку, предметом – науковий аналіз символізму ідеї соборності та її втілення у минулому і сьогоденні України. Хронологічні рамки праці в основному охоплюють другу половину IX – початок XXI ст. Географічні межі дослідження пов’язані передусім із територією сучасної України. Ця праця реалізується в межах виконання науково-дослідної роботи, що фінансується з державного бюджету «Україна й українство в етнокультурних процесах світу».

Вивчення цієї проблематики передбачає виконання таких головних завдань: 1) проаналізувати стан розробки теми та визначити теоретико-методологічну основу дослідження; 2) визначити сутність поняття «соборність» та «всеукраїнська соборність»; 3) зробити загальний огляд українського державотворення другої половини IX–XVIII ст.; 4) охарактеризувати значення для українських державотворчих процесів IV Універсалу й Універсалу Соборності (Акту Злуки); 5) підвести підсумки здобуткам і втратам України й українців на початку XX ст. та провести історичні паралелі з українським сьогоденням.

Ми не будемо прискіпливо аналізувати історію вивчення питання, оскільки, на нашу думку, це тема окремого дослідження. Разом з тим, наголосимо, що написання цієї статті стало реальністю, завдячуючи, насамперед, наявності цілої низки важливих і вагомих публікацій українських вчених, громадських і політичних діячів, зокрема, це праці В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри, В. Липинського, С. Єфремова, Д. Донцова, С. Рудницького, а також досліджень сучасних науковців, зокрема, В. Солдатенка, Я. Калакури, О. Любовець, А. Коцура, В. Коцура, А. Киридон, В. Кривошиї, П. Гай-Нижника, Г. Савченка, В. Сергійчука та ін.

Необхідно наголосити, що в цьому комплексному українознавчому аналізі нами був задіяний один із основних наукових методів пошуку істини – ретроспективний аналіз, себто неупереджене висвітлення й характеристика українського державотворення від другої половини IX ст. до початку XXI ст. як об’єктивного процесу із властивими йому особливостями, закономірностями й тенденціями. Також ми активно послуговувалися порівняльно-історичним методом, коли аналізували, як, позитивно чи негативно, впливала на українські державотворчі процеси, зміна геополітичної ситуації в Центрально-Східній Європі, а саме завершення I світової війни, поразка українських національно-визвольних змагань, існування у

складі СРСР УРСР (до 1937 р. УСРР) та вплив російсько-української війни (2014–2017 рр.) на соборність і державність України.

Термін «соборність» широко використовується в науковій, науково-популярній і публіцистичній літературі. Загалом, цю дефініцію сучасні українські тлумачні словники пояснюють так: «1. Властивість за значенням соборний (об’єднаний, неподільний). 2. Морально-філософський і соціальний принцип, фундаментальними положеннями якого є: відповідальність усіх за всіх, єдність індивідуального і загального, взаємне духовне збагачення і розвиток та ін. 3. Єдність усіх територій тієї чи іншої держави» [5, с. 1352].

Хоча останнє значення цього ємкого слова є близьким до сутності досліджуваної проблематики, але й воно не повністю відображає глибину та багатовимірність цього поняття. На нашу думку, «соборність» – це, передусім, концептуальна і провідна ідея згуртування і об’єднання теоретично всіх (але на практиці це не завжди відбувається) етнічних українських територій у неподільну і цілісну Українську Самостійну Соборну Державу.

Етимологія цієї дефініції безпосередньо пов’язана з християнським вченням і бере своєї початки з пізньої античності й раннього середньовіччя, де трактувалася як, по-перше, зібрання єпископів для обговорення важливих питань церковного і релігійного життя; по-друге, головний храм єпархії міста чи монастиря, де вища духовна особа (патріарх, архієпископ) здійснює богослужіння, по-третє, назва загальних свят на честь святих ангелів: архістратига Михайла, інших сил небесних, а також Богородиці та Іоанна Предтечі [3, с. 343]. З часом цей термін зазнав деяких трансформацій і почав використовуватися не тільки у релігійному житті, а і у світському. Особливо його вживання активізувалося в часи нестабільності й руйнації: церковних розколів, феодальної роздробленості, ворожого поневолення і панування, це, безумовно, стосувалося як загальносвітового так і конкретно українського виміру. Як тільки українці (праукраїнці) створювали свою державність, чи то Києво-Руську державу, чи Галицько-Волинську, чи Гетьманщину, чи Українську Народну Республіку, чи, навіть, сучасну, зразу ж поставало питання її цілісності, суверенності, недоторканності кордонів та єдності і нероздільності етнічних земель, а значить і соборності!

Під поняттям «соборність», а саме, «всеукраїнська соборність» – ми розуміємо: по-пер-

ше, єдність українських етнічних земель, по-друге, згуртованість українців навколо Української національної ідеї (сутність якої полягає в тому, що український народ має власну державу, дбає про неї, розбудовує та вдосконалює її складові); по-третє, цілісність української політичної нації, зокрема, відповідальність влади (правлячої еліти) перед своїми громадянами за їх сьогодення (політичний, економічний і культурний добробут) і майбуття (перспективи для дітей і онуків) та наявність усвідомлення у пересічних громадян своїх конституційних прав і обов'язків як перед Українською державою так і стосовно розвитку в Україні зрілого громадянського суспільства; по-четверте, нерозривність історико-цивілізаційного поступу України й українців, успішне функціонування Української Самостійної Соборної Держави та української політичної нації на засадах демократії, верховенства права, плюралізму думок та непорушності основоположних принципів приватної власності.

22 січня 2017 р. виповнилася 99-та річниця проголошення УНР (IV Універсалу Української Центральної Ради від 22 січня 1918 р.) та 98-а річниця Дня Соборності України (Акту Злуки між Українською Народною Республікою (УНР) і Західноукраїнською Народною Республікою (ЗУНР) від 22 січня 1919 р.). У цей скрутний і важкий період новітньої української історії, у часи єднання й гуртування українців в ім'я цілісності, неподільності й нерозривності українських етнічних земель та заповзятій збройної боротьби з проросійськими сепаратистами і терористами й активної відсічі агресії військ Російської Федерації, Україні та українській політичній нації конче необхідно мобілізувати всі свої ресурси і можливості. Одним з таких вагомих факторів є потужний державотворчий потенціал українства, спрямований на відновлення соборності України й повернення до її складу Криму й частини Луганської і Донецької областей, тимчасово окупованих російськими неоімеріалістами та їх наймитами – пропутінськими терористами. Цей надпотужний зовнішній виклик не є чимось новим в історії нашої Батьківщини. Будь-яка держава під час свого утворення, становлення, розвитку і занепаду піддається впливу як доцентрових, так і відцентрових сил, значно підсилених внутрішніми проблемами й зовнішніми чинниками, які переважно є досить дієвими.

Проте, держава не створюється з нічого, для її зародження і функціонування має бути необхідний рівень розвитку політичних, еко-

номічних, військових і етнокультурних факторів. Якщо перші державні утворення на теренах сучасної України вченими фіксуються ще у I тис. до н. е. і пов'язані з киммерійцями, скіфами, сарматами, античними греками та іншими етнічними спільнотами, то власне, українське державотворення розпочинається в другій половині I тис. н. е., розвивається і зрештою реалізується створенням Києво-Руської держави. Загалом, Києво-Руська держава (Київська Русь, Давня Русь) науково-історичні назви праукраїнського державного утворення, яке існувало на теренах Східної Європи з кінця IX і до початку 30-х років XII ст. В автентичних тогочасних наративних пам'ятках ця країна називалася «Русь», «Руська земля». На нашу думку, Київська Русь – це перша давньоукраїнська середньовічна держава. За своєю сутністю вона була ранньофеодальною імперією, яка утворилася в кінці IX ст., а саме в 882 р. (за літописом) і фактично розпалася на незалежні князівства в першій чверті XII ст., а точніше, 1132 р. [10, с. 55].

Проте, з остаточним розпадом поліетнічної праукраїнської імперії Київської Русі в середині XII ст. на майже 15 самостійних державних утворень (переважна більшість яких базувалася на землях літописних східнослов'янських племінних союзів), українські державотворчі процеси на цьому не зупиняються і продовжують подальший свій розвиток. Зрештою, Київ, образно кажучи передав естафету українського державотворення Володимир-Волинському й Галичу [10, с. 89]. Загалом, Галицько-Волинська держава у XII–XIV ст. посіла вагоме місце в українському державотворенні. Вона не тільки об'єднала під своєю владою значну частину території Київської Русі й стала її безпосередньою спадкоємницею і продовжувачем вітчизняних державотворчих традицій, але й, зосередивши у своєму складі переважно українські етнічні землі, відбулася як перша суто українська середньовічна державна формація, тоді як праукраїнська Києворуська держава була поліетнічною ранньосередньовічною імперією, де поряд зі слов'янськими народами – українцями (праукраїнцями), білорусами (прабілорусами) і росіянами (праросіянами), мешкали й інші етноси – фіно-угри, прибалти, тюрки тощо [10, с. 103–104].

Отже, у IX–XIII ст. завершується процес становлення й остаточного формується український етнос, що співпадає у часі й просторі з існуванням першої Української (праукраїнської) держави: Русі-України. Саме тоді починає зароджуватися і формуватися ідея соборності українських етнічних земель, а вже

протягом XII–XIV ст. це єднання всіх її одвічних територій та недоторканності кордонів починає набувати сакрального символізму.

Наступним важливим етапом вітчизняного державотворення стала т. зв. козацька доба (XVI–XVIII ст.) та поява у Східній Європі нового і важливого геополітичного гравця – Української Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини), яка утворилася в ході Національно-визвольної війни та соціальної революції українського народу під проводом Б. Хмельницького (1648–1657). Її офіційна назва – Військо Запорозьке, хоча у дипломатичних й урядових актах спочатку Московського царства, а потім Російської імперії, вона фігурує як Малоросія. У 1648–1653 рр. Гетьманщина була номінально залежною від Речі Посполитої, а її територія обмежувалася Київським, Чернігівським та Брацлавським воєводствами (за Білоцерківським договором 1651 р. – лише Київським воєводством), але фактично вона була незалежною державою, а влада її зверхника – гетьмана (від чого й походить термін Гетьманщина) поширювалася на значно більші терени (Волинь, південь Білорусії). Після Переяславської Ради, укладання Березневих статей 1654 р. і Переяславських статей 1659 р. Гетьманщини на правах автономії увійшла до складу Московського царства. У 1660–1663 рр. Гетьманщина була поділена на лівобережну (під юрисдикцією Москви) і правобережну (під зверхністю Варшави, а згодом і Стамбулу). Цей поділ був закріплений Андрусівським миром 1667 р. і «Вічним миром» 1686 р., а після скасування Польщею у 1700 р. на Правобережжі козацтва, Гетьманщина існувала лише на Лівобережжі. Державний устрій Гетьманщини на початковому етапі характеризувався наявністю відносно автономії, об'єднаного військово-адміністративного управління, виборністю гетьмана, генеральної, полкової, сотенної старшини; єдиною податковою, судовою, фінансовою, військовою системою, права на дипломатичні відносини з різними країнами (за винятком Речі Посполитої і Туреччини). Гетьмана обирали на Генеральній військовій раді з наступним затвердженням царем. Дорадчим органом при гетьмані була рада генеральної старшини. Офіційні акти гетьманської влади – універсали мали в Гетьманщині загально обов'язкове значення. Столицею Гетьманщини (гетьманськими резиденціями) у різні часи були міста: Чигирин, Гадяч, Батурич, Глухів. У військово-адміністративному відношенні Гетьманщина поділялася на 10 полків: Київський, Ніжин-

ський, Чернігівський, Стародубський, Переяславський, Лубенський, Прилуцький, Гадяцький, Миргородський і Полтавський. У свою чергу полки поділялися на сотні (від 7 до 20 у кожному). Київ, Переяслав, Чернігів та інші міста мали своє самоврядування. Проте царський, а пізніше імперський уряд поступово обмежував автономію Гетьманщини, так, вже у Глухівських статтях 1669 р. було скасовано її право на зовнішні зносини. Послідовно проводячи централізацію управління, метрополія сама призначала гетьманів, а 1722 р. при гетьмані створено Малоросійську колегію (1722–1727). Впродовж 1734–1750 рр. гетьманство було скасовано тимчасово, а за указом імператриці Катерини II 21 листопада (10.11. – за ст. стилем) 1764 – остаточно. У 1782 р. з утворенням Київського, Чернігівського і Новгород-Сіверського намісництв, полково-сотенний устрій було скасовано і Гетьманщина перестала існувати, а замість козацьких полків у 1783 р. створено 10 кавалерійських регулярних полків, пізніше перейменованих у карабінерські. Так, Гетьманщина, втративши військо і власного зверхника, перетворилася на пересічну провінцію могутньої Російської імперії [14, с. 364–365].

Таким чином, українське козацтво стало тим стрижнем, навколо якого консолідувалися українці у XVI і до середини XVII ст. Пізніше ж, з середини XVII і до кінця XVIII ст., козацчина перетворилася на своєрідний хребет української нації. Саме тому, майже кожен українець прагнув стати козаком – вільною людиною, а у тогочасній Європі Україна була відома, насамперед, як «країна козаків» [13, с. 25].

Отже, у XV–XVIII ст. український народ не тільки активно розвиває рідну мову й традиційну культуру (духовну і матеріальну), але згодом відновлює свою державність у форматі Гетьманщини та формує домодерну козацьку (українську) націю. У козацьку добу ідея соборності України набуває нового звучання й символізму. Вона була безпосередньо пов'язана з її практичною реалізацією. Якщо під час Хмельниччини (1648–1657) новостворене козацьке державне утворення залучило до свого складу більше половини українських етнічних земель і перебувало на вершині своєї геополітичної і геостратегічної могутності, й це було найбільшим його досягненням, то, починаючи з 1658 р. і до кінця XVIII ст., Гетьманщина поступово втрачала свою політичну, військову, економічну вагу, а разом і самодостатність, суверенність і соборність та зрештою була остаточно знищена метрополією.

У XIX ст. Україна і українці знаходилася під владою двох могутніх імперій – Російської та Австро-Угорської. Саме тому, питання відновлення української державності і соборності знову стало на порядок денний. Перша світова війна (1914–1918) зруйнувала усталений світовий геополітичний порядок, похитнувши велич і міць багатьох імперій та зрештою, надала шанс пригнобленим етносам позбавитися своїх колоніальних пут. Український народ зі зброєю в руках теж активно розпочав виборювати власну державність, самостійність, соборність і суверенність та врешті-решт створив низку державних утворень на початку XX ст.: Українська Народна Республіка (УНР) доби Української Центральної Ради (УЦР), Гетьманат (Українська держава) Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), УНР доби Директорії. На нашу думку, саме УНР, як національне політико-державне утворення на українських етнічних землях, постало на теренах України, у зв'язку з розпадом Російської імперії, мало всі шанси стабілізувати політичну, економічну, соціальну і військову ситуацію на колишніх підросійських володіннях та стати осердям, навколо якого об'єдналися б етнічні українці, тим самим, відновивши зупинений у кінці XVIII ст. розвиток вітчизняного державотворення. Проте, керівництво УНР дуже важко долало свої провінційно-автономіські погляди, чим суттєво гальмувало відновлення суверенності, соборності і самостійності України.

Яскравий приклад цієї непослідовності – чотири Універсали УЦР. 23 червня (10.06 за старим стилем) 1917 р. було проголошено I Універсал УЦР, який законодавчо утвердив автономію України у складі демократичної Росії. Але після конфлікту з Тимчасовим урядом Росії вже 16 липня (03.07 за ст. ст.) того ж року у II Універсалі УЦР відмовлялася від національної автономії до Всеросійських Установчих Зборів, які мали відбутися лише після завершення I світової війни. Так, було втрачено час і можливість пришвидшити й піднести на якісно вищий рівень український державотворчий процес, допоки у Петрограді був при владі слабкий, але демократичний російський Тимчасовий уряд. Але із захопленням 7 листопада (25.10 – за старим стилем) 1917 р. більшовиками влади у метрополії, ситуація на теренах колишньої Російської імперії кардинально міняється. 13 листопада (31.10. за старим стилем) 1917 р. сьома сесія УЦР ухвалила рішення поширити владу Генерального Секретаріату, окрім Київської, Полтавської, Черні-

гівської, Волинської та Подільської губерній на Херсонську, Харківську, Катеринославську, Таврійську, Холмську, частково Курську і Воронезьку. А 20 листопада (7.11. за старим стилем) 1917 р. УЦР видала III Універсал, за цим документом Україна ставала лише частиною федеративної Російської республіки (офіційно проголошеної 14 вересня (1.09. за старим стилем) 1917 р., і якої вже не існувало в природі) і одержувала назву Українська Народна Республіка. Якщо Тимчасовий уряд лише залякував УЦР, то більшовицька Рада Народних Комісарів на чолі з В. Леніним діяла швидко і ефективно. Вже 24–25 грудня (11–12.12. за старим стилем) 1917 р. у Харкові відбувся альтернативний з'їзд Рад (інспірований більшовиками), який проголосив встановлення радянської влади в Україні й визнав діяльність УЦР поза законом. Незабаром більшовицька Росія направила «обмежений контингент» своїх військ, щоби допомогти українським робітникам, солдатам і селянам ліквідувати «буржуазну» УЦР. Дуже швидко червоногвардійці В. Антонова-Овсієнка захопили все Лівобережжя і впритул наблизилися до Києва. Очільники УЦР, перебуваючи у гострому цейтноті, видали IV Універсал, датований 22 січня (9.01. за старим стилем), але фактично складений у ніч з 24 на 25 січня (з 11 на 12.01. за старим стилем) 1918 р., який проголосив, що УНР розриває зв'язки з більшовицько-радянською Росією та стає вільною і самостійною державою [12, с. 328–329].

Але, навіть, у цьому доленосному документі керівники УНР показали свою сутність: «Сьому найвищому нашому органу [Установчим Зборам – Ю.Ф.] належить рішати про федеративний зв'язок з народними республіками бувшої російської держави». У лютому 1918 р. УНР уклала з країнами Четверного Союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією) Берестейський мирний договір і була у свою чергу визнана ними як суверенна і самостійна держава. У квітні 1918 р. внаслідок приходу до влади П. Скоропадського замість УНР проголошена Українська держава [11, с. 327].

У свою чергу, очільник Гетьманату намагався у міру своїх сил і можливостей об'єднати не лише всі тогочасні традиційні українські етнічні землі, а й такі як: Кубанщину, Ставропільщину, Подунайщину і Крим. З цією метою, за свідченням Остапа Войнарека, щоби активізувати процес збирання українських земель і перетворення Гетьманщини у справжню Соборну Українську Державу було «рішено викликати в них українську ірреденту, а скріплення україн-

ського руху взагалі, секретно хвалено субсидії на організацію та поширення «Просвіт» [на цих землях] [1, с. 21].

Особливо Гетьман переймався кримським питанням. Він намагався розбудувати Українську Державу, до якої мало увійти щонайбільше територій, на яких мешкали етнічні українці. Так, у розмові з німецьким послом П. Скоропадський 10 травня 1918 р. наголошував: «...особливе значіння для відродження України полягає в справі установаження її кордонів, особливо південного і таким чином, у володінню Кримом... Окрім того, володіючи південним берегом Криму, Україна одержала б такі природні порти, як Севастопіль і Теодозія. Без Криму Україна була б від Чорного моря відтята... Україна без Криму стати сильною державою не могла б і особливо з економічного боку була б несильною. Так ненатурально одрізана від моря мусила б Україна обов'язково збільшувати стремління до захоплення цього морського побережжя, а разом з тим повстали б загострені відносини з тією державою, котрій би було передано посідання Кримом. Тим більше, що було б з етнографічного боку неоправданим заснування планованої татарської держави, бо татари складають не більше 14/5 кримського населення» [2, с. IV].

Отже, незважаючи на складну міжнародну ситуацію і гострі внутрішні проблеми, П. Скоропадський під час свого правління (29.04.1918–14.12.1918) забезпечив не тільки соборність, єдність і збереження споконвічних українських етнічних земель, а й намагався включити до складу Гетьманату нові території, зокрема, Крим тощо. Проте, недолуга внутрішня і зовнішня політика гетьмана та його уряду (не вирішення земельного питання, а як наслідок слабкість соціальної бази, відсутність фахової армії, загравання з російськими монархістами і білогвардійським рухом тощо), врешті-решт, призвела до того, що різноманітні українські соціалісти спочатку об'єдналися в Український Національно-Державний Союз (згодом реорганізований в Український Національний Союз), а потім створили Директорію, розпочали громадянську війну (листопад-грудень 1918 р.) і перемогли. 14 грудня 1918 р. П. Скоропадський зрікся верховної влади, а його правонаступник, гетьманський уряд С. Гербеля передав її Директорії [15, с. 51–59].

Капітуляції Австро-Угорщини й Німеччини та остаточне завершення I світової війни кардинально змінили геополітичну й геостратегічну ситуації в Центрально-Східній Євро-

пі. Уярмлені Віднем народи отримали шанс на визволення. 13 листопада 1918 р. офіційно проголошена ЗУНР у складі Галичини, Буковини й Закарпаття. Але з перших днів свого існування ЗУНР розпочала збройну боротьбу з Другою Річчю Посполитою. Якщо полякам активно допомагали французи, то українці могли розраховувати лише на свої сили. А у цей час російські більшовики вкотре розпочали наступ на Україну. Розуміючи критичність тогочасних несприятливих обставин, керівництво ЗУНР й УНР вирішило об'єднати військово-економічний потенціал і 1 грудня 1918 р. у Фастові уклали попередню угоду (Предступний договір) про злуку ЗУНР і УНР. Дещо згодом, 22 січня 1919 р. у Києві на Софіївській площі відбулося урочисте проголошення Універсалу Директорії про об'єднання УНР і ЗУНР (Універсал Соборності). Через весь текст Універсалу Директорії провідною ідеєю пульсує символізм ідеї соборності для минулого, сьогодення і майбуття України й українців. Зокрема, там наголошено: «Однині воедино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народня Республіка (Галичина, Буковина, Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка. Однині народ український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду» [6, с. 47–48].

Однак, об'єднання УНР і ЗУНР в одну державу через низку об'єктивних і суб'єктивних причин так і не було доведене до завершення. Як зазначає В. Солдатенко, майже вся територія УНР була загарбана ворогом (російськими більшовиками), Північну Буковину окупувала Румунія, Закарпаття – Чехословаччина, а Східну Галичину – Польща, у цих надзвичайно складних умовах Ухвала Української Національної Ради від 3 січня й Універсал Директорії від 22 січня 1919 р. лише задекларували проведення державного об'єднання в майбутньому, що його мали закріпити Всеукраїнські Установчі збори, скликання яких виявилось неможливим [6, с. 48].

Проте, незважаючи на декларативність і формальність Універсалу 22 січня 1919 р., він уперше з часів Русі-України де-юре добровільно з'єднав два українських державних утворення. Ми переконані, символізм цього дійства в

історичній перспективі для України, українців і світового українства мав більше значення, ніж реальні політичні рішення тогочасних можновладців, зрештою, Є. Петрушевич, перебуваючи в еміграції в односторонньому порядку денонсував Акт Злуки. То й що, хіба Універсал Соборності від того став ще формальнішим? Ні! Історію творять люди наснажені ідеями. Не завжди люди й ідеї є продуктивними і позитивними. На початку ХХ ст. ідеї романтизму й інтернаціоналізму соціальної революції в Україні перемогли ідеалізм самостійності і соборності національно-визвольних змагань. Варшава, Москва, Прага і Бухарест святкували перемогу. Але поразка Золотоверхого Києва не була тотальною, зрештою, на Наддніпрянщині з'явилося своєрідне квазідержавне утворення – Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР), а з 1937 р. – Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР). Зрозуміло, цей геополітичний проект російські більшовики створювали не для поступального розвитку українського народу, а як геостратегічне прикриття імперсько-інтернаціоналістських устремлень (світової комуністичної революції). Проте, порівнюючи зі становищем українців у складі Російської імперії, це був крок уперед, а, враховуючи нову економічну політику (НЕП) комуністів, українізацію (коренізацію) тощо, здавалося, що УСРР, у порівнянні з Другою Річчю Посполитою, стане земним раєм для українського народу. У свою чергу, як тільки ВКП(б) під керівництвом Й. Сталіна зміцнило свої позиції, активізувався тотальний наступ на національні республіки, було згорнуто НЕП і коренізацію і розпочато колективізацію та індустріалізацію, репресії та терор. Зрештою, голодомор 1932–1933 рр. і Друга світова війна коштували Україні та українцям мільйонів загиблих і скалічених. Ми твердо переконані, якби український народ мав самодостатню Українську Самостійну Соборну Державу, цих величезних і невичерпних втрат можна було уникнути. Разом з тим, саме у ці часи російсько-більшовицької окупації переважна більшість українських етнічних земель увійшли до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки. Ми маємо на увазі Західну Україну (1939), Закарпаття, Північну Буковину, Південну Бессарабію (1940, 1944–1945). У лютому 1954 р. Крим був переданий УРСР [16, с. 330–331].

Все це робилося комуністично-більшовицькою Москвою не з великої любові до колоніального Києва і тем паче, не в ім'я соборності Радянської України, а з метою покращити логістику

виконання політичних економічних і військових завдань метрополії т.з.в. «братським українським народом». Також сучасні комуністи, неосталіністи й прихильники «руського мира» забувають, чи може не знають, що великий масив українських етнічних земель так і залишився у складі Російської Федерації (Воронежчина, Курщина, Кубанщина тощо) і Білорусі (Берестейщина і частина Полісся).

Зрештою, у 1991 р. Україна відновила свою державність, а українці здобули можливість самостійно господарювати на своїй землі. Здавалося, все те, за що віками зі зброєю в руках і з полум'яним словом на устах боролися українці вже здобуто – державність, самостійність, соборність і суверенність. І IV Універсал і Акт Злуки (Універсал Соборності) мали стати лише звитязними і контроверсійними подіями нашої минувшини, але жорстокі реалії сьогодення вкотре поставили на порядок денний питання Соборності і Незалежності, які здавалося остаточно були вирішені ще у 1991 р.. Чому так сталося?

По-перше, незасвоєння попередніх історичних уроків призводить до повторення помилок минулого у сьогоденні. Ми переконані, що доленосний IV Універсал мав бути оприлюднений УЦР ще у квітні-травні 1917 р., але навіть у тому тексті, що запізнився на 9–10 місяців була присутня згадка «про федеративний зв'язок з народними республіками бувшої російської держави»... У кінці ХХ ст. суверенна Україна в черговий раз не змогла розірвати політичні, економічні й соціально-культурні стосунки з колишньою метрополією та її сателітами. Співдружність Незалежних Держав (СНД) стала потужним інструментом в руках очільників РФ для гальмування всебічного цивілізаційного розвитку України. Країни ж Балтії: Литва, Латвія й Естонія відмовилися від перебування у СНД і нині є членами Європейського Союзу (ЄС), тоді як Україна за весь цей час лише спромоглася на поки що декларативне асоційоване членство в ЄС, і попри всі гучні заяви можновладців різного рівня продовжує перебувати у СНД.

По-друге, розпочинаючи будь-яку важливу справу, треба вміти доводити її до логічного завершення. Універсал Соборності критикували, критикують і будуть критикувати за декларативність і романтизм. Проте, він, насамперед, мав стати дієвим засобом для згуртування військового, економічного, політичного, дипломатичного, інтелектуального і людського потенціалів Західної та Наддніпрянської України супроти агресії нападників і в ім'я утвердження Україн-

ської Самостійної Соборної Держави. Мав стати, але не став, не склалося, залишився лише на згадку за національно-визвольними змаганнями – «Золотий гомін». Все ж таки, як пророче написав у своїй поемі молодий П. Тичина: «Чорний птах – у нього очі-пазурі! – / Чорний із гнилих закутків душі, / Із поля бою прилетів. / Кряче./ У золотому гомоні над Києвом, / Над всією Україною – / Кряче» [7, с. 81].

Президенти Л. Кравчук, Л. Кучма і В. Ющенко неухильно декларували прихильність євроатлантичного курсу України. 10 березня 1992 р. Українську державу приймають до Північноатлантичної ради співробітництва. У 1995 р. Україна перша з країн СНД підписує з керівництвом Північноатлантичної воєнно-політичної організації (НАТО) індивідуальну програму «Партнерство заради миру». Її суть полягала у співробітництві НАТО з країнами, колишніми членами Варшавського пакту, для налагодження міждержавних стосунків і покращення геополітичного клімату в Європі й у світі [9, с. 313].

9 липня 1997 р. в Мадриді Л. Кучма і глави держав і урядів НАТО підписали Хартію про Особливе партнерство між НАТО й Україною. Майже через 5 років, у травні 2002 р. Л. Кучма оголосив про бажання України вступити до НАТО. 21 квітня 2005 р. на засіданні Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ у Вільнюсі, держави Альянсу і Україна розпочали Інтенсивний діалог щодо прагнення України вступити до НАТО [4, с. 72–97]. Так цей діалог триває і понині. Тоді як Чехія, Угорщина і Польща стали членами НАТО у 1999 р., а Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина і Словенія у 2004 р. Україна у 2014 р. зазнала нападу з боку Росії та втратила Крим і частину Луганської і Донецької областей. Європейські країни, які дійсно прагнули членства в Альянсі – давно вже його здобули. Україна, яка спочатку щиро намагалася долучитися до НАТО, згодом підмінила реальні справи, реформи і прагнення – деклараціями, імітаціями й відвертим фарсом, що у підсумку призвело до трагедії 2014 р.

В. Янукович, задекларувавши на офіційному міждержавному рівні позаблоковий статус України, день у день цілеспрямовано знищував її Збройні Сили та оборонний потенціал, послідовно перетворював країну на майбутню губернію-колонію Російської Федерації. Питання, які в силу тих чи інших причин не вирішуються, згодом повертаються величезними проблемами. Керівництво УЦР дуже довгий час не могло полишити свої автономісько-федералісь-

кі ілюзії та пієтет перед т.з.в. «демократичною» Росією, за рахунок соборності і державності України. Коли ж більшовики «допомогли» усвідомити справжній стан речей М. Грушевському та його однодумцям було вже пізно, але навіть у такій критичній ситуації IV Універсал містив якісь натяки про ефемерну федерацію братніх народів. Очільники ЗУНР і УНР, розробляючи і готуючи військово-політичне об'єднання двох українських державних утворень теоретично розуміли, що вони поодиночки не зможуть перемогти своїх супротивників, а згуртувавши воєнний, економічний і соціально-культурний потенціал в єдину могутню силу збережуть Україні й українцям соборність і державність. На жаль, не склалося. Універсал Соборності так і залишився лише гарною декларацією і документом про наміри.

Минули десятиліття, в кінці ХХ ст. українцям вдалося мирно відновити Українську державу, але її вище керівництво протягом майже чверть століття своїми безвідповідальними, хаотичними, а разом з тим і корисливими, меркантильно-грошолюбними діями посприяли утвердженню і розвитку в Україні кланово-олігархічної економіки, корупції, пострадянської продажно-номенклатури тощо. Весь цей жахливий деструктив і негатив крок за кроком руйнував державність і соборність. Революція гідності зупинила цей антидержавницький процес, але не змогла активно протидіяти російській неоімперській військовій експансії.

Українська криза 2014 р. нагально продемонструвала, що українці стали свідомою європейською нацією і для них соборність, державність, суверенність не порожні слова, а свідомий вибір. Разом з тим, сучасна Українська держава, особливо її законодавча, виконавча і судова гілки влади потребують кардинальних змін і перезавантаження.

Історичні уроки доби соціальної революції та національно-визвольної боротьби є повчальними. У 1917–1921 рр. Україна й свідомі українці програли як зовнішнім ворогам, так і внутрішнім, а IV Універсал й Акт Злуки залишилися лише як документальні свідчення гіркої поразки. Проте, ті уроки знищеної державності й поруйнованої соборності сучасні українці засвоїли добре.

Перший урок – ідея Української Самостійної Соборної Держави з ринковою економікою, верховенством права, демократичною формою правління й інноваційною наукою і освітою та перспективою членства в ЄС і НАТО для сучасних українців є набагато привабливішою, ніж

кланово-олігархічна, безправна, авторитарна, зросійщена, совкова країна – член Євразійського Економічного Союзу й Організації Держав Колективної Безпеки (т.зв. Ташкентський Пакт). Тоді, як на початку ХХ ст. революційні демократи М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра та ін. ніяк не могли вирішити, яку державу будувати, як будувати і з ким будувати. Зрештою, це їх і погубило, але не тільки їх, а й Українську державність і соборність.

Другий урок – загальноукраїнське демократичне обрання і переобрання влади (чергові і позачергові президентські, парламентські і місцеві вибори) та безпосередня підзвітність усієї владної вертикалі виборцям. Українці повсякчас намагаються покращити прозорість і дієвість вітчизняного виборчого законодавства, орієнтуючись при цьому на найкращий європейський і світовий досвід. У той час, як на початку ХХ ст. де-юре ідея загальних виборів, як засіб вирішення всіх без виключення проблем, була домінуючою (наприклад – Всеросійські Законодавчі Збори, чи Український Трудовий Конгрес), а де-факто – всі найважливіші питання вирішувало вузьке коло партійних функціонерів (соціал-демократів, соціалістів-революціонерів, соціалістів-самостійників, соціалістів-федералістів тощо). Врешті-решт, керівництво як УНР доби УЦР, так і часів Директорії, не маючи міцної підтримки у тогочасному суспільстві, соціальний ліфт працював досить таки своєрідно – «отаманщина», а вибори – були обмеженими (соціально-станові упередження і революційно-військовий форс-мажор), так і не спромоглося утвердити реальну владну вертикаль й виробити об'єднавчу концепцію національно-державного будівництва.

Третій урок – лише Збройні Сили України були, є і будуть надійним гарантом державності, соборності, суверенності нашої Батьківщини та недоторканності її кордонів. Незважаючи на цілеспрямоване руйнування і нищення армії і флоту агентами впливу Москви і т.зв. «п'ятою колоною», українці у дуже стислі терміни зуміли відновити їх боєздатність та бойових дух. В умовах неоголошеної російсько-української війни героїзм і патріотизм воїнів і волонтерів допоможуть українцям вистояти і перемогти як зовнішніх, так і внутрішніх ворогів. Разом з тим, у 1917–1921 рр. однією з головних причин поразки українського національно-визвольного руху було скептичне ставлення вітчизняного істеблішменту до розбудови і функціонування власного війська. Вчений М. Грушевський взагалі вважав армію пережитком минулого, від

якого треба швидко позбавитися, а її функції до снаги виконувати простій міліції. Генерал П. Скоропадський розумів важливість війська, але маючи під боком «надійні» німецькі й австро-угорські військові підрозділи, не надто поспішав створювати свої власні, аж поки поразка союзників у I світовій війні не призвела до краху і Гетьманат. Журналіст С. Петлюра хоча й дуже любляв воєнні мундири й звання, так і не став військовим генієм і не зміг ліквідувати отаманщину й створити згуртовану, боєздатну, багаточисельну дієву армію УНР. Якщо сучасна Франція багато в чому завдячує саме генералу Шарлю де Голлю, то новітню Україну в майбутньому очолить і поведе до реальних звершень, на нашу думку, лише патріот-військовик, який зараз воює на Східному фронті. Хто це буде – покаже час, але пророчі слова Т. Шевченка про Вашингтона – зрештою здійсняться!

Четвертий урок – вагомість і важливість міжнародного чинника. Закордонні держави – союзники України, де-юре і де-факто суттєво помагають вистояти і перемогти нашій країні у боротьбі з ворогом (зовнішнім і внутрішнім). Зрозуміло, що Україна і українці мали надію на більш суттєву допомогу (політичну, фінансову, військову, правову, соціально-економічну тощо), у протистоянні «гібридній агресії» РФ, що поєднає в собі воєнну, інформаційну, економічну, соціокультурну і цивілізаційну складові. Разом з тим, навіть те, що має Україна на даний момент від своїх геополітичних і геостратегічних держав-спільників й міжнародних організацій дозволяє їй впевненіше почувати себе зараз і у майбутньому. На жаль, на початку ХХ ст. українцям дуже не вистачало союзників, як у середині Росії й Австро-Угорщини, так і поза їх межами. Здавалося, із підписанням Брестського мирного договору 1918 р. геополітична ситуація докорінного змінюється. Спочатку УНР доби УЦР, згодом – Гетьманат П. Скоропадського були офіційно визнаними Австро-Угорщиною, Німеччиною, Туреччиною, Болгарією й іншими країнами. Зрештою, Берлін і Відень допомогли визволити Наддніпрянщину від російських більшовиків-інтернаціоналістів. Проте, поразка країн Четвертого союзу у I світовій війні та їх капітуляція призвела до загибелі Гетьманату й залишила УНР часів Директорії і ЗУНР взагалі без спільників на геополітичній шахівниці Євразії та наодинці з їх смертельними ворогами. Фінал був жахливим – поразка!

П'ятий урок – нагальна потреба у єдності, згуртованості, самодостатності й самооргані-

зованості українського народу. Незважаючи на значне ослаблення Української держави, її виконавчої, законодавчої й судової гілок влади, корупцію і бездіяльність в багатьох її установах та недбалість, свідомі українці об'єднують свої зусилля, захищаючи соборність і державність; гуртують однодумців, створюючи потужний волонтерський рух, захищаючи свої землі на Сході України; знищують у собі рабсько-совкову психологію і патерналістські сподівання, формуючи менталітет переможців і успішних людей; розбудовують крок за кроком зріле громадянське суспільство європейського зразка, утворюючи тим самим українську політичну націю – націю переможців і націю будівників Української Самостійної Соборної Держави. На превеликий жаль, Україна і українці у 1917–1921 рр. були роз'єднані між імперіями (Австро-Угорською і Російською), між державами (УНР і ЗУНР), між ідеологіями (соціалізмом, комунізмом, інтернаціоналізмом, монархізмом, націоналізмом та ін.), політичними партіями, течіями і переконаннями... Врешті-решт, тогочасне українство не мало єдності, згуртованості, самодостатності і самоорганізованості, і тому, закономірно, прогало. Почитайте «Вершників» Юрія Яновського, розділ «Подвійне коло», там усі ці українські проблеми, помилки і негаразди майстерно зображено. Головне – зрозуміти їх сутність і намагатися більше ніколи не повторювати.

Саме тому уроки історії мають бути вивченими. Помилки минулого – врахованими. Сьогодні Україна і українці потребують рішучих дій. Символізм ідеї соборності полягає не лише у напружених роздумах (рефлексіях, розмислах, міркуваннях) щодо цієї проблеми, а у щоденному політичному, економічному, військовому, культурному, інформаційному й інтелектуальному виборюванні та розбудові Української Самостійної Соборної Держави.

Таким чином, ідея соборності – це один із засадничих принципів українського державотворення, її сутність полягає у часопросторовій єдності українських етнічних земель, згуртованості українців навколо Української національної ідеї, цілісності української політичної нації та нерозривності історико-цивілізаційного розвитку України й українців. Ідея соборності України та її втілення у життя пройшли довгий і тернистий шлях. Так, у IX–XIV ст., особливо у добу Київської Русі-України починає зароджуватися і формуватися ідея соборності українських етнічних земель. У XV–XVIII ст. український народ не тільки активно розвиває рідну мову й традиційну культуру (духовну і матеріальну), але згодом відновлює свою державність у форматі Гетьманщини та формує домодерну козацьку (українську) націю. У козацьку добу ідея соборності України набуває нового звучання й символізму. Незважаючи на бездержавний і колоніальний статус України у XIX ст., українці не лише змогли зберегти свій етнокультурний і націєтворчий потенціал, а й на початку XX ст. розпочали соціальну революцію та національно-визвольну боротьбу. Одним із визначальних досягнень цього всеукраїнського державотворчого і націєтворчого здвигу став Універсал Директорії про об'єднання УНР та ЗУНР (Акт Злуки) від 22 січня 1919 р. Попри поразку, українська нація не зневірилася у своїй найголовнішій державотворчій меті – Українській національній ідеї, і, врешті-решт, у 1991 р. відновила Українську державність і соборність. На початку XXI ст. Російська Федерація вкотре намагається ліквідувати Українську державу. З цією метою Кремль підступно загарбав Крим і розпочав неоголошену російсько-українську гібридну війну. Але те, що вдалося зробити російським більшовикам у 1917–1921 рр. зазнало краху 2014 р., і невдовзі Україна відновить свою соборність і державний суверенітет.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Войнаренко О. З гетьманських часів: Спогади самовидця з року 1918 / О. Войнаренко. – Детройт, 1950. – 64 с.
2. З думок гетьмана Павла Скоропадського // Голос Державника. – 1947. – № 3. – С. I–XV.
3. Мордвінцев В. Собор / В. Мордвінцев // Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – К. : Вища школа, 2002. – С. 343.
4. Проблеми НАТО в українському державотворенні. – К., 2008. – 98 с.
5. Соборність // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Г. Бусол. – К.-Ірпінь, 2005. – С. 1352.
6. Солдатенко В.Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки / В.Ф. Солдатенко – У 4-х т.: Т. III. Рік 1919. – К., 2010. – 456 с.
7. Тичина П. Золотий годин / П. Тичина // Хрестоматія української літератури XX ст. Упоряд. Є. Федоренко та П. Маляр. Друге доп. й перероб. вид. – Нью-Йорк, 1997. – С. 79–83.

8. Указ Президента України №17/2016. Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/172016-19736>
9. Фігурний Ю.С. «Партнерство заради миру» / Ю. Фігурний // Фігурний Ю.С. Українське етнодержавонацієтворення (XV–XVIII ст.) в українознавчому вимірі. Моногр. та вибр. українозн. праці. – К., 2013. – С. 313.
10. Фігурний Ю.С. Особливості і закономірності зародження, формування українського етносу від найдавніших часів до середини XIV ст. на теренах України: етнічні, державотворчі і націєтворчі процеси в українознавчому вимірі / Ю. Фігурний. – К. : ННДІУ, 2010. – 158 с.
11. Фігурний Ю.С. Українська Народна Республіка / Ю. Фігурний // Фігурний Ю.С. Українське етнодержавонацієтворення (XV–XVIII ст.) в українознавчому вимірі. Моногр. та вибр. українозн. праці. – К., 2013. – С. 326–327.
12. Фігурний Ю.С. Українська Центральна Рада / Ю. Фігурний // Фігурний Ю.С. Українське етнодержавонацієтворення (XV–XVIII ст.) в українознавчому вимірі. Моногр. та вибр. українозн. праці. – К., 2013. – С. 327–329.
13. Фігурний Ю.С. Українське етнодержавонацієтворення (XV–XVIII ст.) в українознавчому вимірі. Моногр. та вибр. українозн. праці. / Ю. Фігурний – 2-ге вид., доп. і доопр. – К., 2014. – 400 с.
14. Фігурний Ю.С. Український етнос у просторі й часі: українознавчі дослідження етнічних, державотворчих і націєтворчих процесів в Україні / Ю. Фігурний – К.: ННДІУ, 2009.– 520 с.
15. Фігурний Ю.С. Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі / Ю. Фігурний. – К. : НДІУ, 2008. – 128 с.
16. Фігурний Ю.С. Українська Радянська Соціалістична Республіка (Українська Народна Республіка, Українська Соціалістична Радянська Республіка / Ю. Фігурний // Фігурний Ю.С. Українське етнодержавонацієтворення (XV–XVIII ст.) в українознавчому вимірі. Моногр. та вибр. українозн. праці. – К., 2013. – С. 330–331.

REFERENCES

1. Voinarenko O. Z hetmanskykh chasiv: Spohady samovydytsia z roku 1918 / O. Voinarenko. – Detroit, 1950. – 64 s.
2. Z dumok hetmana Pavla Skoropadskoho // Holos Derzhavnyka. 1947. – № 3. – S. I–XV.
3. Mordvintsev V. Sobor / V. Mordvintsev // Istorychna nauka: terminolohichni i poniatiyni dovidnyk. – К. : Vyshcha shkola, 2002. – S. 343.
4. Problemy NATO v ukrainskomu derzhavotvorenni. – К., 2008. – 98 s.
5. Sobornist // Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V.H. Busol. – К.-Irpın, 2005. – S. 1352.
6. Soldatenko V.F. Ukraina v revoliutsiinu v dobu: Ist. ese-khroniky / V.F. Soldatenko – U 4-kh t.: T. III. Rik 1919. – К., 2010. – 456 s.
7. Tychyna P. Zoloty homin / P. Tychyna // Khrestomatiia ukrainskoi literatury KhKh st. Uporiad. Ye. Fedorenko ta P. Maliar. Druhe dop. y pererob. vyd. – Niu-York, 1997. – S. 79–83.
8. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 17/2016. Pro zakhody z vidznachennia 100-ricchhia podii Ukrainkoi revoliutsii 1917–1921 rokiv. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua/documents/172016-19736>.
9. Fihurnyi Yu. S. «Partnerstvo zarady myru» / Yu. Fihurnyi // Fihurnyi Yu. S. Ukrainske etnoderzhavonatsiievorenna (XV–XVIII st.) v ukrainoznavchomu vymiri. Monohr. ta vybr. ukrainozn. pratsi. – К., 2013. – S. 313.
10. Fihurnyi Yu. S. Osoblyvosti i zakonirnosti zarozhennia, formuvannia ukrainskoho etnosu vid naidavnishykh chasiv do seredyny XIV st. na terenakh Ukrainy: etnichni, derzhavotvorchi i natsiievorchi protsesy v ukrainoznavchomu vymiri. / Yu. Fihurnyi. – К. : NNDIU, 2010. – 158 s.
11. Fihurnyi Yu. S. Ukrainska Narodna Respublika / Yu. Fihurnyi // Fihurnyi Yu. S. Ukrainske etnoderzhavonatsiievorenna (XV–XVIII st.) v ukrainoznavchomu vymiri. Monohr. ta vybr. ukrainozn. pratsi. – К., 2013. – S. 326–327.
12. Fihurnyi Yu. S. Ukrainska Tsentralna Rada. / Yu. Fihurnyi // Fihurnyi Yu. S. Ukrainske etnoderzhavonatsiievorenna (XV–XVIII st.) v ukrainoznavchomu vymiri. Monohr. ta vybr. ukrainozn. pratsi. – К., 2013. – S. 327–329.
13. Fihurnyi Yu. S. Ukrainske etnoderzhavonatsiievorenna (XV–XVIII st.) v ukrainoznavchomu vymiri. Monohr. ta vybr. ukrainozn. pratsi. / Yu. Fihurnyi. – 2-he vyd., dop. i doopr. – К., 2014. – 400 s.
14. Fihurnyi Yu. S. Ukrainskyi etnos u prostori y chasi: ukrainoznavchi doslidzhennia etnichnykh, derzhavotvorchykh i natsiievorchykh protsesiv v Ukraini / Yu. Fihurnyi – К.:NNDIU, 2009.– 520 s.

15. Fihurnyi Yu.S. Derzhavotvorcha ta etnonatsiietvorcha diialnist ukrainskoho hetmana Pavla Skoropadskoho v ukrainoznavchomu vymiri / Yu. Fihurnyi. – K. : NNDIU, 2009. – 128 s.
16. Fihurnyi Yu.S. Ukrainska Radianska Sotsialistychna Respublika (Ukrainska Narodna Respublika, Ukrainska Sotsialistychna Radianska Respublika / Yu. Fihurnyi // Fihurnyi Yu. S. Ukrainske etnoderzhavonatsiietvorennia (XV–XVIII st.) v ukrainoznavchomu vymiri. Monohr. ta vybr. ukrainozn. pratsi. – K., 2013. – S. 330–331.

© **Юрий Фигурный**
(Киев)

ИДЕЯ СОБОРНОСТИ УКРАИНЫ: ПРОШЛОЕ И НАСТОЯЩЕЕ

В статье анализируется символизм идеи соборности и ее воплощение в прошлом и настоящем Украины. Применены сравнительный, историко-хронологический, ретроспективный методы, которые позволили осуществить комплексное изучение и обобщить знания об исследуемом феномене. Идея соборности – это один из основных принципов Украинского государства, ее сущность заключается в пространственном единстве украинских этнических земель, сплоченности украинцев вокруг Украинской национальной идеи, целостности украинской политической нации и неразрывности историко-цивилизационного развития Украины и украинцев. Идея соборности Украины и ее воплощение в жизнь прошли долгий и тернистый путь. Так, в IX–XIV вв., особенно в эпоху Киевской Руси-Украины начинает зарождаться и формироваться идея соборности украинских этнических земель. В XV–XVIII вв. идея соборности Украины приобретает новое звучание и символизм. Несмотря на безгосударственный и колониальный статус Украины в XIX в., украинцы не только смогли сохранить свой этнокультурный и нациеобразующий потенциал, но и в начале XX в. начали социальную революцию и национально-освободительную борьбу. Одним из главных достижений этого всеукраинского государственного и нациесозидающего сдвига стал Универсал Директории об объединении УНР и ЗУНР (Акт Воссоединения) от 22 января 1919 г. Несмотря на жестокое поражение, украинская нация не отчаялась в своей самой главной государствообразующей цели – Украинской национальной идеи, и в конце концов, в 1991 г. восстановила Украинскую государственность и соборность.

Ключевые слова: Украина, украинцы, соборность, государственность, Украинская революция 1917–1921 гг.

© **Yuriy Fihurnyi**
(Kyiv)

IDEA OF CONCILIARISM OF UKRAINE: PAST AND PRESENT

The article analyzes the symbolism of idea of conciliarism and its implementation in the past and present of Ukraine. The comparative, historical-chronological, retrospective methods, which allowed to carry out a comprehensive study and generalize knowledge about the phenomenon under study, were applied. The idea of conciliarism – is one of the fundamental principles of the Ukrainian state, its essence lies in the time and space unity of Ukrainian ethnic lands, cohesion of Ukrainians around Ukrainian national idea, the integrity of the Ukrainian political nation and the continuity of the historical and civilizational development of Ukraine and Ukrainian. The idea of conciliarism of Ukraine and its implementation of passed long and bumpy ride. Thus, in the IX–XIV century, especially in Kievan Rus-Ukraine begins to emerge and take shape the idea of collegiality of Ukrainian ethnic lands. In the XV–XVIII centuries the idea of conciliarism of Ukraine acquires new meaning and symbolism. Despite stateless and colonial status of Ukraine in the nineteenth century, Ukrainian could not only preserve their ethnocultural and the potential creation of nation, but in the early twentieth century started a social revolution and national liberation struggle. One of the main achievements of the Ukrainian state building and the creation of nation Rally was the Universal Directory of the UPR and association ZUNR (Reunion Act) of 22 January 1919 y. In spite of painful defeat, Ukrainian nation was not be in despair in the most important goal – Ukrainian national idea, and eventually – in 1991 renewed Ukrainian statehood and unity.

Key words: Ukraine, Ukrainian, conciliarism, statehood, Ukrainian revolution of 1917–1921.

До редакції надійшла 12.10.2017.